

Рецензія

**на дисертацію Володимира Богдановича ПАЛІЙЧУКА
«ПРАКТИКА ЄСПЛ ЯК ДЖЕРЕЛО ЗЕМЕЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ»
подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право»,
за спеціальністю 081«Право»**

Актуальність теми дисертації «Практика ЄСПЛ як джерело земельного права України» характеризується високим ступенем наукової та практичної значущості в умовах сучасного розвитку української правової системи, її адаптації до європейських правових стандартів та поглиблення інтеграційних процесів з Радою Європи і Європейським Союзом. У сучасних умовах правові позиції Європейського суду з прав людини фактично виступають важливим інструментом трансформації національної правової доктрини у сфері земельних відносин, оскільки саме через механізм конвенційного тлумачення забезпечується утвердження стандартів захисту майнових прав, принципу пропорційності втручання держави у сферу приватних інтересів та гарантій ефективного доступу до правосуддя. З огляду на це, земельно-правові кспори дедалі частіше набувають виміру, що виходить за межі виключно внутрішньодержавного регулювання, потребуючи врахування практики міжнародних судових інституцій та застосування європейських правозахисних підходів.

Наукова та прикладна цінність обраної проблематики істотно посилюється в умовах триваючої модернізації земельного законодавства України та, одночасно з цим, розвитком судової практики захисту земельних прав. У цьому аспекті правові позиції Європейський суд з прав людини, сформульовані при тлумаченні положень Перший протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, набувають особливого значення як джерело критеріїв оцінки допустимості втручання держави у сферу майнових прав особи. Вказана практика формує систему орієнтирів для національної судової влади та законодавця щодо забезпечення справедливого

співвідношення публічного інтересу й гарантій недоторканності права власності.

Разом із тим сучасний стан правозастосування у сфері земельних правовідносин свідчить про наявність низки концептуальних і практичних труднощів, пов'язаних із фрагментарним та неоднорідним використанням судами України правових позицій Європейського суду з прав людини. Особливо це проявляється у справах щодо припинення чи обмеження прав на земельні ділянки, примусового відчуження землі, визначення меж допустимого державного втручання у право власності, а також відшкодування шкоди, завданої неправомірними рішеннями органів влади. Такий стан правозастосування актуалізує потребу у ґрунтовному доктринальному осмисленні місця та функціонального призначення практики ЄСПЛ у системі джерел земельного права України, а також у виробленні уніфікованих методологічних підходів до її використання в діяльності судових та інших правозастосовних органів.

За таких обставин дисертаційна робота Володимира Богдановича Палійчука «Практика ЄСПЛ як джерело земельного права України» є своєчасним і науково вмотивованим дослідженням, спрямованим на вирішення актуальної проблеми сучасної юридичної науки та практики. У межах роботи автор здійснює комплексний аналіз взаємодії міжнародних правозахисних стандартів із національною системою земельного права, досліджує вплив правових позицій Європейського суду з прав людини на еволюцію механізмів захисту права власності на землю та розкриває значення рішень Суду для подальшого розвитку українського законодавства. Дисертація демонструє прагнення автора до системного переосмислення ролі конвенційних стандартів у регулюванні земельних відносин та обґрунтовує необхідність посилення їх практичного впровадження у вітчизняну правову систему.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх новизна. Рецензована робота Володимира Богдановича Палійчука характеризується належним рівнем

наукової обґрунтованості, методологічної цілісності та концептуальної завершеності. У роботі здійснено комплексне доктринальне осмислення практики Європейського суду з прав людини як джерела земельного права України, що свідчить про прагнення автора до формування цілісного підходу щодо місця та значення конвенційних стандартів у системі національного земельного права. Дисертантом коректно визначено об'єкт, предмет, мету та завдання дослідження, а також обрано належний методологічний інструментарій, що забезпечило системність і послідовність наукового аналізу.

Логіка побудови дисертаційного дослідження, чітке визначення наукової проблематики та взаємозв'язок поставлених завдань із кінцевими результатами дозволили В. Б. Палійчуку сформулювати низку наукових положень, висновків і пропозицій, які характеризуються вагомими елементами наукової новизни та мають як теоретичне, так і практичне значення для подальшого розвитку земельно-правової доктрини. Особливої уваги заслуговує використання автором широкого спектра загальнонаукових і спеціально-юридичних методів пізнання, що надало можливість комплексно дослідити природу практики Суду крізь призму сучасних тенденцій розвитку міжнародного та національного права.

Структура дисертації відповідає усталеним вимогам до наукових досліджень рівня доктора філософії та характеризується внутрішньою логічною узгодженістю. Робота містить усі необхідні елементи наукового дослідження: анотацію, вступ, основну частину, висновки та список використаних джерел. Матеріал викладено послідовно, аргументовано та концептуально взаємопов'язано. Важливо, що автор не обмежується виключно описовим аналізом положень законодавства та судової практики, а здійснює їх критичне осмислення, формулюючи власні наукові підходи до розуміння ролі практики Європейського суду з прав людини у механізмі захисту земельних прав та інтересів.

Наукова цінність дослідження посилюється широкою джерельною базою, що охоплює праці вітчизняних і зарубіжних учених, міжнародно-правові акти,

практику Європейського суду з прав людини та національну судову практику. Отримані результати характеризуються достатнім ступенем достовірності та обґрунтованості, а сформульовані висновки мають самостійний характер і ґрунтуються на комплексному аналізі сучасної доктрини земельного права та міжнародних стандартів захисту прав людини. Ознайомлення з дисертацією дає підстави стверджувати, що автору вдалося здійснити ґрунтовне наукове дослідження проблематики захисту земельних прав крізь призму практики ЄСПЛ, що має важливе значення для подальшого розвитку національної правової системи та імплементації європейських стандартів у сфері земельних правовідносин.

Як наслідок, заслуговують на увагу такі пропозиції та висновки автора:

1. Запропоновано авторське доктринальне визначення поняття «джерело земельного права», як офіційної форми зовнішнього вираження правових норм (загальнообов'язкових правил поведінки), що регулюють суспільні відносини щодо володіння, користування, розпорядження, управління і охорони земель.

2. Сформовано доктринальне визначення «практики ЄСПЛ» як створюваний наднаціональною судовою установою в процесі тлумачення Конвенції інтерпретаційно-правовий прецедент, що є обов'язковим для використання при регулюванні земельних правовідносин та вирішення земельних спорів в Україні.

3. Обґрунтовано необхідність внесення змін до ч. 4 ст. 11 Господарського процесуального кодексу України, ч. 4 ст. 10 Цивільного процесуального кодексу України та ч. 2 ст. 6 Кодексу адміністративного судочинства України в частині врахування практики Європейської комісії з прав людини під час судового провадження.

4. Надано авторське визначення інтересів суспільства в аспекті позбавлення права власності на землю крізь призму практики ЄСПЛ як політичні, економічні, екологічні, безпекові та інші публічні потреби, які виправдовують позбавлення особи права власності на землю за умови дотримання принципів законності та пропорційності.

5. Доречною є позиція здобувача, що право на справедливий суд, з урахуванням усталеної практики Суду у сфері земельних правовідносин, передбачає, що учасник земельних правовідносин повинен не просто мати можливість звернутись до суду із проханням вирішити спір, а й також ефективно захистити свої права шляхом виконання остаточного рішення суду у справі, а неможливість держави протягом розумного строку забезпечити виконання судового рішення у земельному спорі свідчить про порушення права особи на справедливий суд.

6. На підтвердження сформульованих теоретичних положень автором широко використано матеріали судової практики, зокрема практики Європейський суд з прав людини, що забезпечує належний рівень аргументованості наукових висновків і сприяє поглибленому розкриттю досліджуваної проблематики. Залучення релевантної правозастосовної практики дозволило дисертанту не лише проілюструвати окремі доктринальні положення, але й продемонструвати їх практичне значення в умовах сучасного розвитку земельних правовідносин.

7. Особливої уваги заслуговують сформульовані автором пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства України, які характеризуються належним рівнем теоретичного опрацювання, практичною спрямованістю та системним підходом до вирішення наявних правових проблем. Запропоновані законодавчі зміни свідчать про високий рівень наукового пошуку дисертанта, його здатність до критичного переосмислення існуючих нормативно-правових конструкцій та прагнення до формування ефективних механізмів імплементації міжнародних стандартів захисту прав людини у сфері земельного права України.

Повнота викладу положень дисертації в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації.

Основні результати дисертаційного дослідження викладено в 16 публікаціях, а саме: 7 наукових статей у наукових виданнях України, які є фаховими з юридичних наук, 1 наукова стаття у науковому виданні Visegrad

Journal on Human Rights, який належить до періодичних наукових видань держав, які входять до Європейського Союзу (Словаччина), а також у 8 збірниках тез матеріалів науково-практичних конференцій, у тому числі міжнародних, а також всеукраїнського круглого столу.

Мова та стиль дисертаційного дослідження повною мірою відповідають ustalеним вимогам, що висуваються до сучасних наукових праць у галузі юридичної науки, та забезпечують належний рівень репрезентації отриманих результатів дослідження. Текст дисертації характеризується внутрішньою логічною узгодженістю, системністю та концептуальною цілісністю викладу, що сприяє послідовному розкриттю авторської наукової позиції та формуванню цілісного уявлення про предмет дослідження. Здобувач демонструє належний рівень володіння спеціальною юридичною термінологією, а використаний понятійно-категоріальний апарат відзначається теоретичною вивіреністю та доктринальною обґрунтованістю. Стиль викладу характеризується високим рівнем наукової аргументованості, аналітичної глибини та методологічної послідовності, що забезпечує належне сприйняття складної та багатоаспектної проблематики дослідження. Важливо відзначити органічне поєднання теоретико-правового аналізу із узагальненням практичного матеріалу, що позитивно вплинуло на структурну завершеність роботи та свідчить про сформованість у здобувача належної культури академічного письма й наукового мислення.

Дисертаційне дослідження В. Б. Палійчука виконано з дотриманням принципів академічної доброчесності. Аналіз змісту дисертації дає підстави констатувати самостійний і творчий характер проведеного дослідження, належний рівень опрацювання наукових джерел, а також коректність використання та оформлення посилань на праці інших учених. Використані у роботі наукові концепції, положення, висновки та результати досліджень належним чином атрибутовані та супроводжуються відповідними бібліографічними посиланнями, що відповідає вимогам сучасної академічної культури та чинним нормативним вимогам щодо оформлення дисертаційних

робіт. У процесі аналізу дисертації не виявлено ознак академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікації наукових результатів. Сформульовані автором висновки, теоретичні положення та елементи наукової новизни є результатом особистої науково-дослідної діяльності здобувача, що підтверджується змістом дисертації, логікою викладу матеріалу та науковими публікаціями автора за тематикою дослідження.

При цьому робота не позбавлена дискусійних положень, які потребують уточнення, зокрема:

1. Потребує додаткового обґрунтування позиція автора щодо визначення прецедентного характеру практики Європейського суду з прав людини як створюваний наднаціональною судовою установою в процесі тлумачення Конвенції інтерпретаційно-правовий прецедент, що є обов'язковим для використання при регулюванні земельних правовідносин та вирішенні земельних спорів в Україні і фактично надання йому автором змісту та статусу «класичного» прецеденту як джерела права, проте, на наше переконання, автор не враховує численні наукові твердження, що практика Суду тяжіє до усталеної судової практики, або до прецеденту романо-германської правової системи, адже Суд фактично здійснює динамічну правозастосовну та правоінтерпретаційну діяльність щодо положень Конвенції в умовах сьогодення та з метою забезпечення ефективного захисту прав індивіда, що також не заперечується самим автором в межах своєї роботи, який визначає Конвенцію як «живий інструмент», що розкривається якраз через динамічне тлумачення її положень Судом. Як наслідок, цікавить остаточно позиція автора щодо дійсного юридичного статусу в межах своєї роботи практики Суду як «класичного» прецеденту або усталеної судової практики.

2. Суперечливим в плані доцільності видається запропоноване автором внесення змін до ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», в контексті закріплення, що консультативні висновки Суду не мають обов'язкової сили, адже вказане положення дублюється зі змістом ст. 5 Протоколу № 16 до Конвенції про

захист прав людини і основоположних свобод, що як вірно відзначає автор у межах своєї роботи, в силу принципу примату міжнародного автора, є вищим актом в порівнянні із законами України та вже є частиною національного законодавства України в силу його ратифікації.

3. Автор в межах роботи оперує поняттями «захист земельних прав» та «механізм захисту земельних прав», які раціонально використовувати в розрізі теми його праці, проте, на наше переконання, автору доцільно надати своє власне авторське визначення та зміст вказаних понять, що, в тому числі, додатково обґрунтувало наукову новизну його дослідження.

Загальний висновок по дисертації. Водночас наведені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача та не применшують їхнього належного наукового рівня. Дисертантом продемонстровано високий ступінь самостійності у дослідженні складної та багатогранної наукової проблематики, здійснено ґрунтовний теоретико-правовий аналіз і сформульовано низку вагомих наукових висновків та практично значущих положень. Наукові публікації здобувача належним чином відображають основний зміст дисертації, репрезентують ключові результати проведеного дослідження та засвідчують апробацію отриманих наукових результатів у фаховому науковому середовищі.

Загальний висновок. Дисертаційне дослідження *Володимира Богдановича Палійчука* на тему «Практика ЄСПЛ як джерело земельного права України», відповідає вимогам, встановленим Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями), пунктам 6, 7, 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, є завершеною самостійною науково-дослідною роботою, в якій отримано нові науково

обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують наукове завдання, що має істотне значення для науки цивільного права, а його автор – дослідження *Володимир Богданович Палійчук* заслуговує на присудження освітньо-наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

**Доцент кафедри міжнародного та європейського права
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова,
Доктор філософії з права, доцент**

Андрій ІВАНИЦЬКИЙ